

ทำเนียบบั้นปลายชีวิต สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ “ช่วง บุนนาค

หากใครเดินทางไปเยือนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จ.ราชบุรี ลองมองหาอาคารตั้งเอียงไปทางซ้ายมือถ้าเดินเข้าจากประตูด้านหน้าพิพิธภัณฑฯ จะเห็นเป็นตึกสองชั้นทาสีเหลือง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งที่ทำการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จ.ราชบุรี อาคารหรือตึกสีเหลืองหลังนี้แท้จริงแล้วเป็น “ทำเนียบ” หรือ “บ้านพัก” ของ “สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)” ที่คนไทยทั้งหลายมักคุ้นหูเมื่อเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ทำเนียบของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ อยู่ในบริเวณเดียวกันกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นั่นเอง

เหตุใด ทำไม จึงมีทำเนียบของท่านมาปรากฏขึ้นใกล้กับพิพิธภัณฑฯ “ปราจีน เครื่องจันทร์” หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี เล่าถึงที่มาที่ไป ว่าอาคารทำเนียบสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นที่ที่ท่านมาพำนักในช่วงบั้นปลายของชีวิต ภายหลังจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 และทรงขึ้นเป็นกษัตริย์เต็มตัว สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ที่ว่างจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน แม้จะเป็นที่ปรึกษาอยู่ก็ตาม ได้มาพำนักที่ราชบุรี ด้วยเหตุผลว่าอากาศดี ไกลจากปัญหาทางการเมือง แต่หากครั้งใดที่ในพระนครมีเหตุ สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ก็ต้องเข้าไปและไปเข้าเฝ้าฯ

ย้อนหลังไปก่อนหน้านี้นี้ เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ท่านเป็นแม่กองขุดคลองดำเนินสะดวก ที่ราชบุรี เพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างเมืองทางตะวันตกและภาคกลาง มีคนจีนเป็นแรงงานหลัก กระทั่งขุดคลองสำเร็จ และเปิดใช้เมื่อ พ.ศ.2411 ตรงกับปีที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ 5 ดังนั้น เมื่อมาราชการ

ที่เมืองราชบุรี สันนิษฐานว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้พำนักยังจวนริมน้ำแม่กลอง สันนิษฐานว่าอาคารนี้เดิมน่าจะเป็นเรือนไม้ แต่ปัจจุบันไม่หลงเหลือหลักฐานแล้ว อย่างไรก็ตาม มีบันทึกในประวัติศาสตร์ ระบุว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะมาตั้งแต่ พ.ศ. 2418 ได้มาพักผ่อนรักษาตัวที่เมืองราชบุรีหลายปี ท่านได้สร้างบ้านหลังใหญ่ขึ้นเดียว ใต้ถุนสูง เป็นที่พักผ่อน มีบุตรหลานและข้าราชการออกมาเยี่ยมเยียน และพักผ่อนกับท่านเป็นประจำ

มีเรื่องว่าราชการหรือทำเนียบ ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง (ปัจจุบันเป็นค่ายภาณุรังษี กรมการทหารช่าง) ต่อมาย้ายทำเนียบมาอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำ (คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี ปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2412 ให้สร้างศาลารัฐบาลมณฑล (ปัจจุบันเป็นห้องสมุดประชาชน) อาคารที่พักทางราชการ และอนุญาตให้สร้างศาลเจ้ากวนอู ได้ตัดถนนสายสำคัญสองสาย คือ ถนนหลักเมือง หรือ ถนนศรีสุริยวงศ์ และ ถนนเขาวัง ในปีต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เป็นแม่กองสร้างพระราชวังบนเขาสัตตนาถ (เขาวัง) และขุดคลองดำเนินสะดวกเชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง ครั้นในปี พ.ศ. 2422 ได้สร้างวัดศรีสุริยวงศารามขึ้นในเมืองราชบุรี และปี พ.ศ. 2425 ได้สร้างศาลาขึ้นหลังหนึ่งที่ตำบลมะขามเตี้ย ใช้เป็นที่ประชุมของประชาชนที่มาทำบุญที่วัดมะขามเตี้ย หลังจากนั้นไม่นานท่านก็ถึงแก่พิราลัย ต่อมาบ้านพักของท่านตกเป็นของหลวง

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเกิดมีนามว่า “ช่วง” เป็นบุตรชายคนโตของ “สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค)” กับ ท่านผู้หญิงจันทร์ ธิดาเจ้าพระยาพลเทพ (ทองอิน) น้องกรมหมื่นนรินทรภักดี เกิดเมื่อปี พ.ศ.2351 ในแผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ที่บ้านสมุหพระกลาโหม (อยู่ระหว่างกำแพงพระบรมมหาราชวังกับวัดพระเชตุพนฯ) มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 9 คน และต่างมารดาอีก 35 คน บิดาได้นำเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 2 ท่านมีความเฉลียวฉลาดหลักแหลม สนใจการศึกษาข้อราชการบ้านเมือง และได้ร่วมงานกับ

บิดาในกิจการด้านพระคลังและกรมท่า ซึ่งทำหน้าที่ติดต่อกับต่างประเทศด้วย ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าเลื่อนนายไชยขรรค์มหาดเล็กหุ้มแพร (ช่วง) ขึ้นเป็นหลวงสิทธิ์นายเวรมหาดเล็ก ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “หลวงนายสิทธิ์” ในจดหมายเหตุของหมอบรัดเลย์ บันทึกไว้ว่าหลวงสิทธิ์นายเวรมสนใจในการศึกษาวิชาต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่ง เป็นนายช่างไทยคนแรกที่สามารถต่อเรือแบบฝรั่งได้ ท่านได้ต่อเรือกำปั่นรบเรียกว่า “เรือกำปั่นบริค” ลำแรกเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.2378 และได้พระราชทานชื่อเรือว่า “เกล้าวกลางสมุทร” ชีวิตตลอด 5 แผ่นดินรัตนโกสินทร์ ท่านได้รับใช้สนองคุณแผ่นดินเป็นที่ประจักษ์ทั้งคนไทยและต่างชาติ นับเป็นผู้ที่มีคุณูปการต่อแผ่นดินมากมายอีกผู้หนึ่ง

สำหรับ “ทำเนียบ” ของท่านในรั้วเดียวกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จ.ราชบุรี นั้น ในรายการชวนเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ทวีร์ “พลังศรัทธา พุทธศาสน์ งานช่าง ทวารวดี” ซึ่งบรรยายโดย อาจารย์รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร “มตินขอคาเดมี ทวีร์” ได้รับการเอื้อเฟื้อจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี ให้ใช้ทำเนียบดังกล่าว เป็นที่รับประทานอาหารกลางวัน พร้อมด้วยเมนูพื้นบ้านหลากหลายรสความอร่อย ระหว่างรับประทานอาหารจะเห็นความเป็นไปของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่เข้ามาแพร่หลายในช่วงเวลาดังกล่าว พร้อมกันนั้นหากมีโอกาส จะได้สักการะป้ายพระวิญญูณของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ซึ่งอยู่บนชั้นสองของอาคารนั่นเอง

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)
(ภาพจากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี)

สตรีในภาพนี้อาจเป็น "ท่านผู้หญิงพิน" (เครดิต :
ข้อมูลและภาพลงสี โดยเพจ s.phomma's
colorizations ต้นฉบับภาพจากสื่อสาธารณะของ
สถาบัน Welcome images)

เอกสารอ้างอิง

ทำเนียบบันปลายชีวิต สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค). (ม.ป.ป.). Matichon Academy. <https://www.matichonacademy.com/tour-story/ทำเนียบบันปลายชีวิต-สม>